

北京大学东方语言文学系教材

蒙古语
基础教程
IV

МОНГОЛ ХЭЛ
СУРАХ БИЧИГ

巴特尔 编著

北京大学出版社

数据加载失败，请稍后重试！

北京大学东方语言文学系教材

蒙古语基础教程

IV

МОНГОЛ ХЭЛ СУРАХ БИЧИГ

巴特尔 编著

北京大学出版社

数据加载失败，请稍后重试！

ГАРЧИГ

Нэгдүгээр хичээл	Бөндөн.....	1
Хоёрдугаар хичээл	Монгол орны дөрвөн улирал.....	12
Гуравдугаар хичээл	Амь аврагсад.....	23
Дөрөвдүгээр хичээл	Соёлыг гайхав.....	38
Тавдугаар хичээл	Тоос-эрүүл мэндэд хортой.....	44
Зургаадугаар хичээл	Эмээ багш.....	54
Долоодугаар хичээл	Хялбархан арга.....	65
Наймдугаар хичээл	Хүний зөв үзэл санаа хаанаас ирдэг юм бэ?.....	75
Есдүгээр хичээл	Та минь үзээрэй.....	87
Аравдугаар хичээл	Байшин барихыг заалгасан нь....	99
Арван нэгдүгээр хичээл	Хүслийн тухай үлгэр.....	110
Арван хоёрдугаар хичээл	Билгээ.....	121
Арван гуравдугаар хичээл	Салхитай л ярь.....	132
Арван дөрөвдүгээр хичээл	Эхийн захиа.....	146
Арван тавдугаар хичээл	Хөдөө аж ахуйн талаар....	157
Арван зургаадугаар хичээл	Хоёулаа миний хүү.....	170
Арван долоодугаар хичээл	Билэгт.....	182
Арван наймдугаар хичээл	Хуучин танил.....	194
Уншлага		205

Нэг	Цэцэрлэгч.....	206
Хоёр	Олон түмэнд итгэх.....	208
Гурав	Хамгийн сайн найз.....	210
Дөрөв	Тусч хүү.....	215
Тав	Захиа.....	219
Зургаа	Ажилчин болов.....	224
Долоо	Захидлаар харилцсан нь.....	228
Найм	Суудаг гүйдэг хоёр.....	232
Ес	Дуламын хүлээсэн захидал.....	237
Арав	Ёстын ёсч гэдэг нь.....	242
Үгийн сан		248
Тодорхойлох зүйл		249
Үгийн жагсаалт		250

НЭГДҮГТЭЭР ХИЧЭЭЛ

БӨНДӨН

Бид хоёрт мэргэжилтэн Бөндөнгийн дутагдлыг өөрт нь нөхөрсгөөр хэлж өгөх үүргийг дарга тохмоо. Бөндөн гэх хэн бэ?... Уруул дээгүүр нь хэдхэн хөх сөрөнгөр сахах маягийн юм харласан годгор хүү салхан сургуулна төгсөөд манайд ирэхэд нь түүнээс сурах бичгийн үнэр ханхалж байсан санагдана. Хүүхэд цагийн нь оодон кестомны ханхуйнаас түүний ясархаг урт гар бараг тохойгоороо их ужхина. Харин бид хоёр гэдэг нь нэг тасагт хорнод илж урд урдаасаа эгц харж суусан Пэрэнлэй бид хоёр. Уг нь бондлогсон бэл Бөндөнгийн дутагдлыг Пэрэнлэйгээр хэлүүлчихээд, өөрөө би дараа нь Бөндөнтэй ганцаарчлаад уулзчихвал мөн зүгээр ээ!...

Гэвч Пэрэнлэй гэдэг маань их замын хахууд өтөхсөн бурхн л даа. Бөндөн анхандаа үгний үзүүр сонсуут х "За" гээд ёзоорыг нь сонсөхгүй ухасхийнэ. Пэрэнлэй

бид хоёр урьд нь яригтайхан ажлыг бол ээлжээр хийдэг байсан юм. Тэгвэл одоо тиймэрхүү ажлыг "Хөөе Бөндөн!... Чи үүнийг хийнэ ээ!" гэх тунаана. Бөндөн хоёрхий минь "За л" гэнэ. Пэрэнлэй бид хоёр түүнд "Захуу хүн юм суръя гэвэл ажилд нухлагдах хэрэгтэй" гэх зөвлөнө.

Хэдэн сар өнгөрлөө. Бөндөн нэг өглөө ажилдаа хожимдох ирлээ. Тэгээд тэр бид хоёрт:

— Цаг бүртгэгч авгай намайг ажлаас хожимдох ирлээ гэх зэмлэх байна гэхэд, Пэрэнлэй бид хоёр

— Өө, тэр яахав! Дандаа тэгэх хэнхэгдэх л байдаг юм. Тийм мэтийн юмыг юм гэх бүү бодох бай! гэх сургамжлав.

Үүнээс хойш асар удалгүй Бөндөн хагас өдрийн ажил таслаад орж ирэхдээ хунуу цөрвийлгөн

— Цаг бүртгэгч авгай чинь хагас өдрийн ажил тасалгаа гэх намайг загнах байна гэж бид хоёрт гомдол тавилаа. Бид хоёр:

— За, за, энэ муу цаг бүртгэгч яах гээд байгаа юм бэ... Тиймхэн ямар дээр хүнийг загнаад байхдаа яадгийн дээ гэх уцаарлацгаав.

Хилийн дараа Бөндөн бүтэн өдрийн ажил таслав. Маргааш нь тэр орж ирэхдээ ууртайгаар:

— Цаг бүртгэгч авгай гэх нэг хэнхэг амьтан чинь, намайг бүтэн өдрийн ажил тасаллаа гэх барьх идэх няхаа хэмээн бид хоёрт омогдов. Бид хоёр цаг бүртгэгчийг занан:

— Манайхаас хүн халагдаад я байх юм. Энэ цаг бүртгэгчийг зайлуулж бөхдөггүй юм байх даа. Бөдгүй нэмж, хүний нервийн системийг дандаа тэгж яйруулж байдаг юм. Бид хэд наслахгүй ээ, наслахгүй! гэх бахиралдав.

Хэд хоногын дараа Бөндөн маань эрүүлжүүлэхэд хонохээ. Ингээд Пэрэнлэй бид хоёрт түүний дутагдлыг өөрт нь нөхөрсгөөр хэлж өгөх үүргийг дарга дээрээс тохсон юм. Эрүүлжүүлэхэд суух байсан өрвийсөн хэдэн архичин дундаас бид хоёр Бөндөнг ялгах таньсангүй. Нэг сэргийлэгч Бөндөн Пэрэнлэй бид гурвыг тусгай өрсөлд оруулаад Бөндөнгийн согтуурч үйлдсэн хэрэг зөрчлийг танинцуулав. Тэр сэргийлэгч бас Бөндөнгийн хувийн араншингийн хөнгөн тах, гэнэн томоогүй насны онцлог зэргийг сургамжааад Пэрэнлэй бид хоёрт хандах:

— Та хоёр хангай ниг түнигтэй сайхан ах нар байна. Ийм хангай ниг хоёр ах, ганц годгор хүүхэд Бөндөнгөөр сайхан хүн хийгээд авч чадалгүй дээ! гээд босох Бөндөнд үнэмлэх бичгийг нь гардуулаад товхийтэл

ёсхон. Тэгээд Наранхай бид хоёрт:

— За, ах нар минь, хүний гэмийг сайхан санасан
ноход нь я хэлдэг гэдэг бие дээ гэв.

Бид гурав ахныхаа газар иртлээ дуугарсангүй.
Дотер дотроо бодлогонирч явчлаа.

НИНЭ ҮГ

1. нохороог 同志式的,
友好的	12. тохой 肘; 尺
2. уруух 嘴唇	13. унхих 搭拉, 悬挂
3. хөдхөн 几个
直的	14. эгц 陡峭的; 面对面的;
4. сөрөнгөр (сэрөнгөр) 厥起的, 竖起的	15. хэлүүлэх 让说; 捎话
5. годгор 细小的,
细而短的	16. ганцаарчлах 单独,
个体化
6. гэнэн 不小心的; 天真的	17. гардуулах 交给
7. ханхлах 散发气味	18. өтлөх 变老, 老化
8. оодон 短的	19. бурхи 老獾; 公旱獭
9. түнийг 依靠	20. үзүүр 尖; 头儿
10. хандуй 袖子	21. ёзоор 底, 根
11. ясархаг 骨架大的;
质量较好的	22. ярвигтайхан 困难些,
麻烦些
	23. хөөс 喂

24. тунаах 交给; 命令

25. нухнагдах

被揉; 磨炼

26. бүртгэгч 统计员

27. авгай 先生, 老兄;

老妇, 夫人

28. зэмлэх 批评, 指责,

责备

29. хэнхэгдэх 过分, 过量

30. асар удалгүй 没多久

31. таслах 弄断; 缺席

32. хунуу 嘴; 旗(县)

33. цөвнийлгөх 嘶起

34. загнах 生气, 发怒

35. гомдох 委屈; 意见, 申诉

36. уцаарлахдах

不耐烦

37. хэнхэг

过分的, 多余的

38. омогдох 自高自大起来

39. зангах 责备; 憎恨

40. халагдах 被换; 被解除职务

41. сөдгүй 不好的

42. нош 垃圾; 破烂,

废物

43. нерв 神经

44. ялруулах 使破碎

45. наслах 长寿, 享年

46. бахирахдах 喊叫

47. эрүүлжүүлэх 酒徒拘留所

48. өрвийх 蓬乱起来;

竖立起来

49. архичин 酒鬼

50. бодлогомрох 考虑, 思索

51. согтуурах 沉醉, 麻醉

52. томхийх 立正

53. араншин 性格, 脾气

ХОЛБОО ҮГ, ХЭЛЛЭГ

1. хэлж өгөх 告诉
2. сурах бичгийн үнэр 书生气
3. хүүхэд цаг 儿童时期
4. урд урдаасаа эгц харах 面对面
5. нх замын хахууд өтөлсөн бурхи 老油条, 老滑头
6. үгний үзүүр 话头
7. яригтай ажи 麻烦的工作
8. гэнэн төмөөгүй 不懂事
9. цаг бүртгэгч 考勤员
10. ахлаас хожимдох 迟到
11. үүнээс хойш 从此以后
12. асар удахгүй 没有多久
13. наслахгүй ээ, наслахгүй 活不成了, 活不了多久
14. сөдгүй ном 坏东西, 坏家伙

ТАЙЛВАР

1. бөхдөгсөн бөх ... { 可能的话..., 如果可以的话..., 假如

能够的话…)——即 **бөхдөг байсан болбол...**
的意思。**бөхдөгсөн** 是 **бөхдөг байсан** 的合写形式。
бөх 在这里是 (**бөхбол**) 的简化, 是动词 (**бөхөх**) 的假定
副动词形式。

-сан, сөн, сэн, сөн (байсан) 这种形式常常同形动词和
би 等合用, 表示愿望或回忆。如:

үзэхсэн, үзэх өмсөн 希望看到

үздэгсэн, үздэг өмсөн 看过, 看看就好了

үзсөнсэн, үзсэн өмсөн 看过的, 看过了

-санх, сөнх, сэнх, сөнх 是 **байсан байхээ** 的合用形式。
表示过去时间。如:

үзэхсэнх, үзэх өмсөнх 等等。

2. **яадгийм** (怎么的, 怎么着, 怎么办, 会怎么着, 会怎么的...)

是 **яадаг би** 的口语形式。如:

яах би бэ -яахым, яасан би бэ -яасым;

үзэх би -үзэхийм, үздэг би -үздэгийм, үзсэн би -

-үзсийм; гарах би -гархым, гардаг би -гардгийм

гарсан би -гарсым 等等。

ДАСГАА

1. Дараа зүйлийг мөнгөн бөлгө:

1) 对于我们俩个

2) 很麻烦的事情

3) 责成我们	12) 轮流做工作
4) 刚刚毕业	13) 想学东西
5) 来我们这儿的时候	14) 那种工作
6) 书生气	15) 工作中磨炼
7) 二十来年	16) 迟到早退
8) 面对面	17) 受到责备
9) 把他的缺点	18) 那算了吧
10) 让他们说	19) 类似那样的东西
11) 单独见面	20) 别往心里去

II. Дараа өгүүлбэрийг холбож бичээд орчуул:

- 1) цаг, бүртгэгч, хагас, өдөр, ажил, таслах, гэх,
би, загнах, байх.
- 2) би, тэр, дутагдах, өөр, нь, нөхөрсөг, хэлэх,
өгөх, үүрэг, дарга, тохих, эм.
- 3) би, гурав, ажил, газар, ирэх, юу, ч, дуугарах,
үгүй, дөтөр, дөтөр, бодлогоорох, явах.
- 4) сэргийлэгч, бид, тусгай, өрөө, орох, хэрэг,
учир, таницах.
- 5) залуу, хүн, эм, сурах, гэх, ажил, нухлах,
хэрэгтэй, байх.
- 6) тэр, сургууль, төгсөх, манай, ирэх, тэр, сурах,
бичиг, үнэр, ханхлах, байх, билээ.

III. Дараа үгсийг хувиаах бич:

1) уулзах -уулзчихвал

гарах -

гаргах -

авах -

явах -

явуулах -

үзэх -

үзүүхэх -

үзэгдэх -

2) бөхдөг -бөхдөгсөн

бөхөх -

бөхсөн -

бөхдөг өм -бөхдөг өмсөн

бөхөх өм -

бөхсөн өм

3) дээр -дээгүүр нь, дээрээс нь

доор -

гадна -

дотог -

тах -

хануу -

дэргэд -

дунд -

гох -

4) яадаг -яадаг би -яадгийм

өгдөг -

авдаг -

өгсөн -

явуулсан -

олсон -

хийсэн -

хэлэх -

үзэх -

мэдэх -

1У. Дараа өгүүлбэрийг орчуул:

1) Бидэнд төхсөн энэ үүргийг чармайн биелүүлэх хэрэгтэй.

2) Хүүхэд цагийнх нь оодон костюмн ханцуйнаас түүний ясархаг урт гар бараг төхойгоороо нь харагдана.

3) Бид хоёр гэдэг нь нэг тасагт хөрнөд ний урд урдаасаа эгц харх суусан тэр бид хоёр болно.

4) Уг нь бөлдөгсөн бэл түүнээр урьдаар хэлүүлчигээд, дараа нь би өөрөө ганцаарчлаад уулзчихвал зүгээр висан.

5) Бид хоёр урьд нь ярингтайхан ажлыг бэл ээлхээр

хийдэг байсан юм.

6) Тэр бэл үгний үзүүр сонсуут л "за" гээд
ёзоорыг нь сонсохгүй ухасхийдэг хүн юм.

7) Тийм нэтийн ямыг юм гэх бүү бодох бай!

Ү. Дараа үгсээр өгүүлбэр зохиох бичээд орчуул:

1) тиймэрхүү	5) асар удалгүй
2) нөхөрсөг	6) ярвигтай ажил
3) оодон	7) үүнээс хойш
4) хэлүүлэх	8) хэлх өгөх

Ү1. Дараа үгтэй нийл буюу ойролцоо утгатай үгийг
охи бич:

1) гардуулах -	11) ярвигтай -
2) араншин -	12) оодон -
3) ялгах -	13) хожимдох -
4) өрвийх -	14) саяхан -
5) бахиралдах -	15) дараа -
6) ном -	16) уулзах -
7) халагдах -	17) сонсох -
8) зангах -	18) ээлх -
9) загнах -	19) дандаа -
10) зэмлэх -	20) бүтэн -